

ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ: ΤΟ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ 20 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ (Οκτώβριος 2011)

Συγγραφέας: Π. Σταθακόπουλος

Εισαγωγή

Το εγχείρημα της Αστικής Ανάπλασης στη Λάρισα σχεδιαστικά ξεκίνησε το 1988 και ολοκληρώθηκε μετά από ένα χρόνο. Το εγχείρημα αυτό ήταν το προϊόν ενός Δημάρχου που πίστεψε στην αναγκαιότητα ενός κοινωνικού οράματος.

Σε ένα όραμα μιας διεπιστημονικής ομάδας που έγινε κατανοητό εκ των προτέρων στο κοινό, παρουσιάζοντάς το στις λαϊκές συνελεύσεις, με βάση το ν. 1337/83.

Ήταν μία περίοδος όπου το βασικό εργαλείο προγραμματισμού ήταν ο 1337 μέσα από το Γ.Π.Σ. και ο 947/79. Στην επέμβασή μας προχωρήσαμε με τους κανονιστικούς όρους του 947/79.

Είκοσι χρόνια μετά το εγχείρημα της Λάρισας αποτελεί, κατά τη άποψή μου, το μοναδικό ολοκληρωμένο παράδειγμα αστικής ανάπλασης αλλά και προσδιορισμού μιας νέας φυσιογνωμίας για τη Λάρισα.

Όμως, η περιοχή που κάναμε την επέμβαση, η περιοχή του Φρουρίου ή του Αγίου Αχιλλείου, όπως αλλιώς λέγεται, που περιλαμβάνει και το ευρύτερο ιστορικό κέντρο, συνδύαζε όλα εκείνα τα στοιχεία που αναφέρονται σήμερα στον 2508/97, άρθρο 8.

- Αντιμαχόμενες χρήσεις γης.
- Έλλειψη προστασίας και ανάδειξη ιστορικών χώρων.
- Υποβάθμιση

- Επέκταση της αντιπαροχής σε ένα προνομιούχο χώρο.

Το εγχείρημα εστιάζετο πάνω σε τρεις άξονες:

i) Στη δημιουργία ενός Πολεοδομικού Σχεδίου Ανασυγκρότησης του Κέντρου και στην οργάνωση βασικών χρήσεων γης, με την δημιουργία ενός νέου διοικητικού κέντρου με στόχο την απομάκρυνση από το Κέντρο των χρήσεων του τριτογενή τομέα και την επαναφορά της κατοικίας.

ii) Στην απομάκρυνση από το κέντρο των βασικών χρήσεων, όπως: α) του χονδρεμπορίου, β) των βαρέων οχημάτων και γ) του θορύβου, της ρύπανσης και της υποβάθμισης της ποιότητας ζωής, προστασία οικιστικού αποθέματος, στοιχεία που αναφέρει ο ν. 2508/2009.

iii) Στη δημιουργία ενός master plan που στόχο θα έχει την ανάδειξη του αρχαίου θεάτρου με την προϋπόθεση της κατεδάφισης «πολυκατοικιών» στο χώρο του Θεάτρου/Κέντρου και τη δημιουργία ενός πλέγματος πεζοδρόμων που θα έχει αφετηρία/απόληξη το αρχαίο Θέατρο, καθώς και τη σύνδεσή του με τις βασικές δραστηριότητες και χρήσεις του Κέντρου Πόλης.

Παράλληλα, με το master plan έγινε η κυκλοφοριακή μελέτη και η μελέτη ένταξης του Πηνειού στην πόλη.

Το 2008, για την επέμβαση στο κέντρο της Λάρισας, απονεμήθηκε το πρώτο βραβείο από τον Σύλλογο Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών (Σ.Ε.ΠΟ.Χ.).

1. Η αποτίμηση της τότε υφιστάμενης κατάστασης

Η δεκαετία του '80 για τις Ευρωπαϊκές πόλεις ήταν η δεκαετία των κοινωνικών, αισθητικών και δομικών αλλαγών. Η μετεξέλιξη και η αναμόρφωση της πόλης εξελίσσεται ως μία νέα αντίληψη του χώρου, κυρία πολιτισμικά π.χ., το Παρίσι: Halles-

Beaubourg, Μπιλμπάο. Η μετεξέλιξη αυτή αφορούσε τη θεωρία και την πρακτική, δηλαδή άμεσα το Δημόσιο χώρο.

Αναδεικνυε το φυσικό χώρο ως πολιτιστική δομή και τρόπο σκέψης, συγκροτώντας έτσι μια κριτική θέση απέναντι σε όλες τις θεωρίες που αναπτύσσονταν «περί το χώρο και τόπο». Ο ρόλος του δημόσιου χώρου ως φορέα επικοινωνίας και κοινωνικής συναναστροφής ενδυναμώνεται.

Η ίδια δεκαετία για τις ελληνικές πόλεις, ήταν η δεκαετία της ρύθμισης του χώρου μέσα από τα πάνω σηκώματα που προσδιόριζαν την εικόνα της πόλης, την αύξηση ή μείωση του Σ.Δ., τις διανοίξεις των δρόμων και των «μικρών-παρεμβάσεων».

Έτσι, η έντονη για την περίοδο '70 και '80 άναρχη αστική ανάπτυξη είχε ως αποτέλεσμα την τροποποίηση, τη μορφή και τον χαρακτήρα των Ελληνικών πόλεων και, κατ' επέκταση, της πόλης της Λάρισας. Βασικό αίτιο αυτών των προβλημάτων ήταν η ραγδαία και η συνεχής πληθυσμιακή αύξηση, καθώς και η έλλειψη οποιασδήποτε πολεοδομικής και κυκλοφοριακής προετοιμασίας για να αντιμετωπίσει η πόλη τα νέα δεδομένα της δεκαετίας του '80 και του '90. Σήμερα, διαπιστώνουμε το πόσο η ανάπτυξη αυτή είναι μονόπλευρη σε βάρος των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών αξιών και ιδιαίτερα σε βάρος του δημότη, του δομημένου περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής.

Ο Δήμος στα πλαίσια της υποβάθμισης της ποιότητας ζωής και περιβάλλοντος, της αξιοποίησης και ένταξης πιο οργανικά και λειτουργικά του ιστορικού τομέα, αλλά και γενικότερα προς την κατεύθυνση της εξυγίανσης και αναβάθμισης του κέντρου και της προσαρμογής της πόλης στο 2000, αποφάσισε να επέμβει με την πολεοδομική ανασυγκρότηση - αναβάθμιση του ιστορικού τομέα της πόλης.

2. Τα νέα ζητούμενα που έθετε η επέμβαση

Μέσα από αυτές τις πολεοδομικές αντιξοότητες που αναφέραμε πιο πριν, για τα ελληνικά δεδομένα, με τα ελάχιστα πολεοδομικά εργαλεία και μέσα αλλά και μ' ένα ισχυρό πολεοδομικό δίκαιο, η επέμβασή μας έθετε τα ζητήματα της αστικής εξυγίανσης και αναβάθμισης και μέσα από τους στόχους: α. της πολιτισμικής δημιουργίας του χώρου, β. της κοινωνικής ανάπτυξης και συνοχής, γ. της αισθητικής ανάδειξης του Δημοσίου χώρου (κοινόχρηστου και κοινωφελούς), δ. της εικόνας ενός νέου αστικού διακόσμου και τέλος την αντίληψη για την ίδια την πόλη, μια πόλη με ανθρώπινο πρόσωπο και ποιότητα ζωής και περιβάλλοντος χώρου.

Στην εισήγησή μου παρουσιάζω το εγχείρημα 20 χρόνια μετά το εγχείρημα, παρουσιάζουμε τα πιο ουσιαστικά συμπεράσματα ενός ευρύτερου εφαρμοσμένου ερευνητικού προγράμματος που στόχο είχε την εξυγίανση και αναβάθμιση του κέντρου της Πόλης της Λάρισας και εστιάζεται σε τρεις σημειακές επεμβάσεις που αφορούν άμεσα το κέντρο.

A. ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΛΟΦΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΧΙΛΛΕΙΟΥ

1. Απομάκρυνση Λαχαναγοράς, επαναφορά της κατοικίας
2. Ανάδειξη αρχαίου θεάτρου, σύνδεση με αρχαιολογικό χώρο.
 - Δημιουργία Αρχαιολογικού πάρκου
3. Αναβάθμιση του πάρκου του Αγίου Αχιλλείου

B. ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ / ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

1. Επαναφορά της κατοικίας
2. Απομάκρυνση του ΙΧ

3. Σύνδεσή του με τον ιστορικό τομέα – Πηνειό
4. Απομάκρυνση αντιμαχόμενων χρήσεων γης
5. Δημιουργία πλέγματος πρασίνου: Ανάδειξη και σύνδεση όλων των δημοσίων χώρων

Γ. ΕΝΤΑΞΗ ΠΗΝΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

Ιστορικά και οργανικά

3. *Η έννοια του Δημόσιου χώρου και η συνεισφορά του εγχειρήματος αυτού στις σημερινές τάσεις του αστικού σχεδιασμού και διακόσμου*

Θα αναφερθώ στην αναφορά σε δύο σημεία που αναδεικνύουν την προσφορά μου:

α. του κ. Γεωργοσόπουλου, κριτικού, σχετικά με τη Λάρισα («Ο Τόνος του Πνεύματος», Εφημερίδα τα Νέα) που αναφέρει τον Ιούνιο του 1995 «ένα μικρό και σύντομο ταξίδι στη Λάρισα τις προάλλες μας επιφύλαξε πολλές εκπλήξεις /.../ Περαστικός συχνά, είχαν να την περπατήσω από το παιδί, όταν ξεκαλοκαίριαζα στην Τύρνα και στο Περούλι. Μια μεγάλη πόλη με τα αδιέξοδά της, με την οικεία πανελλήνια ασχήμια της, με το κυκλοφορικό της κομπούζιο. Οι πεζόδρομοι όμως στο κέντρο της πόλης έχουν γίνει σοφά, συνδέουν πλατείες, εμπορικά κέντρα και διοικητικές υπηρεσίες, οι πεζόδρομοι καλόγουστοι, γεμάτοι κόσμο, ιδίως την ηλιόλουστη μέρα που τους περπατούσαμε. Ήταν η νέα Λάρισα».

β. Στην πρακτική σκοπιά, όταν στο Graz και στην Κοπεγχάγη ως παράδειγμα αστικής εξυγίανσης αναφέρουν την Λάρισα με 10 km πεζοδρομήσεων εντός αστικού ιστού, είναι χαρακτηριστικό.

Σήμερα η Λάρισα αποτελεί ένα παράδειγμα πόλης με ανθρώπινο πρόσωπο και πολιτισμική εικόνα. Από την άλλη αποτελεί παρελθόν η άποψη του Δοξιάδη ότι «η Λάρισα αποτελεί το χειρότερο παράδειγμα πόλης».

Είναι πραγματικότητα η ενσωμάτωση των αρχαιολογικών χώρων, του σύγχρονου χώρου, των δραστηριοτήτων και το δίκτυο των υπαίθριων χώρων σ' ένα ενιαίο, συνεκτικό αστικό χώρο.

Πρώτη σημειακή επέμβαση αφορά το λόφο του Αγίου Αχιλλείου

α. Αξιοποίηση του πάρκου του Αγίου Αχιλλείου και ανάδειξη του αρχαίου θεάτρου, χωρητικότητας 10.000 θέσεων. Η ανάδειξη αυτή προέκυψε μέσα από μια συστηματική και συντονισμένη προσπάθεια κατεδάφισης «πολυκατοικιών», τροποποίησης χρήσεων γης και υλοποίησης του προτεινόμενου πολεοδομικού σχεδίου. Σήμερα, έχουμε την αποκάλυψη και «σύντομα» την επαναλειτουργία του Αρχαίου Θεάτρου και σύνδεσή του με τη γύρω περιοχή-κέντρο.

β. Αναβάθμιση της περιοχής του Αγίου Αχιλλείου, του αρχαίου θεάτρου και αρμονική σύνδεσή τους με τους γύρω αρχαιολογικούς χώρους. Για πρώτη φορά έχουμε στη χώρα μας σε κλίμακα μεσαίας πόλης, αυτό που ο A. Malraux, το 1975 αποκαλούσε «αρχαιολογικό πάρκο».

Δεύτερη σημειακή επέμβαση:

Δημιουργία ενός πλέγματος πεζοδρόμων στο κέντρο της πόλης, μήκος περίπου 10 χιλ., με την ανάδειξη:

α. των κοινοχρήστων και κοινωφελών χώρων. Μέσα στο πλέγμα αυτό εντάσσονται διάφορες κοινωνικές, πολιτισμικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Το πλέγμα συνδέει την πόλη με τον ιστορικό τομέα, το ποτάμι με το σημερινό εμπορικό κέντρο, τους αρχαιολογικούς χώρους και με τις βασικές λειτουργίες της πόλης. Το

πλέγμα των δημόσιων υπαίθριων χώρων αυξήθηκε και ενοποιήθηκε ως εργαλείο αναβάθμισης της ποιότητας ζωής, για την αποκατάσταση του κατακερματισμένου αστικού χώρου, την ενδυνάμωση της κοινωνικότητας και παραγωγικής συνοχής και την αναζωογόνηση της πολιτισμικής δημιουργίας.

β. Η επέμβαση αυτή, δείχνει σήμερα, τη συνεισφορά του εγχειρήματος στην έννοια του Δημοσίου χώρου και την αισθητική αλλαγή των πόλεων μας. Δηλαδή, παρουσιάζει την οργανική και κατ' επέκταση την αισθητική και λειτουργική ένταξη του Δημοσίου χώρου στην καθημερινή ζωή της πόλης και

Τρίτη σημειακή επέμβαση

Ένταξη, ιστορικά, οργανικά, λειτουργικά και αισθητικά του υγρού στοιχείου – του Πηνειού στην πόλη.

Περίοδοι σχεδιασμού

Ενδεικτικά τις αναφέρω, για να καταλάβουμε το πρόβλημα της επέμβασης και τις δυσκολίες όταν από το μηδέν υιοθετήσαμε ένα σχέδιο, όπου τίποτα δεν προϋπήρχε· ούτε πολεοδομικό σχέδιο αλλά ούτε κοινωνική και πολιτική ωριμότητα για μια τέτοια επέμβαση, την περίοδο εκείνη.

1. Το 1882 εκπονείται το 1ο σχέδιο πόλης της Λάρισας, το οποίο δυστυχώς παρέμεινε αναλλοίωτο μέχρι το 1946.

Η εισροή των προσφύγων μετά την Μικρασιατική καταστροφή έπαιξε μεγάλο ρόλο στη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της πόλης καθώς και η θέση της Λάρισας στο κέντρο μιας μεγάλης γεωργικής περιοχής.

2. Μέχρι το 1940, η πόλη αναπτύχθηκε μέσα στην περιμετρική οχυρωματική τάφρο (σημερινή οδό Ηρώων Πολυτεχνείου). Στην εποχή του μεσοπολέμου η πόλη

εξακολουθεί να ορίζεται από το ποτάμι, τα τείχη και την περιμετρική οχυρωματική τάφρο.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρείται μια εισροή εσωτερικών μεταναστών, η οποία είχε ως επακόλουθο τη γρήγορη επέκταση της πόλης.

Το 1979 στην πόλη της Λάρισας εντάχθηκαν 1200 Ha, από τα οποία τα 700 Ha ήταν αυθαίρετα. Ο ρυθμός της αυθαίρετης δόμησης ήταν τόσο υψηλός, με αποτέλεσμα από την πρώτη στιγμή, το νέο σχέδιο να είναι ανεφάρμοστο.

3. Στα πλαίσια επανασχεδιασμού του οικισμού 1982-84 η ΕΠΑ εντοπίζει τα βασικά προβλήματα και προτείνει γενικότερες λύσεις για τον αστικό χώρο. Θέτοντας τους εξής κύριους σκοπούς σε αστικό επίπεδο:

κατάργηση της διχοτομίας μεταξύ «αστικού κέντρου» και της περιφέρειάς του,

διατήρηση του ιστορικού τομέα σε μια εξειδικευμένη μορφή.

Για το αστικό κέντρο της πόλης η Π.Μ.Ε.Α. προτείνει την αύξηση της κατοικίας, την αναδιοργάνωση και επαναπροσδιορισμό των χρήσεων, την κατάργηση της διαμπερούς κυκλοφορίας και την ενίσχυση των μέσων μαζικής μεταφοράς με παράλληλη δημιουργία πεζοδρόμων.

Τα νέα στοιχεία που προκύπτουν

Η πρώτη σημειακή επέμβαση, περιοχή Φρουρίου

Αποτελείτο από τρία μέρη και συνίστατο στην:

1. Απομάκρυνση της λαχαναγοράς και εξυγίανση του χώρου

2. Αξιοποίηση του αρχαιολογικού χώρου και ένταξή του στον ιστό της πόλης σε συνδυασμό με το πάρκο του Αγίου Αχιλλείου

αποκάλυψη και αποκατάσταση του αρχαίου θεάτρου αποκατάσταση του Μπεζεστένι - αρχαίας αγοράς - στην αρχική του μορφή και μετατροπή του σε μεταβυζαντινό μουσείο διατήρηση των παλιών κτισμάτων και διαμόρφωσή τους σε χώρο εκθεσιακό και εργαστήριο αποκατάστασης των αρχαίων

3. Ο χώρος της κατοικίας που είχε καλυφθεί από αντιμαχόμενες χρήσεις με την κατοικία (η λαχαναγορά) επανέρχεται και διατηρείται ως βασική χρήση και δίνουμε νέες χρήσεις, κυρίως πολιτιστικές και κοινωνικές, σε ορισμένα ισόγεια κτίσματα. Η περιοχή και τα Ο.Τ. χαρακτηρίζονται με ειδικούς κανονιστικούς όρους δόμησης.

επιλεκτική αποκατάσταση των προσόψεων. αρχιτεκτονικές προσεγγίσεις για την ανάλογη αντιμετώπιση του αστικού εξοπλισμού στο ιστορικό τμήμα - φωτιστικά, καθιστικά, βρύσες, κιόσκια χώρων, γλυπτών, υγρά στοιχεία κλπ. προστασία της φυσικής και κοινωνικής δομής. αξιολόγηση των ακάλυπτων χώρων και διαμόρφωσή τους με βάση τον νόμο 1337/83. βελτίωση συνθηκών υγιεινής.

Η κύρια βαρύτητα δίνεται στην ανάδειξη της διασωζόμενης, ακόμα, πολιτιστικής κληρονομιάς του ιστορικού πυρήνα. Δημιουργείται το «αρχαιολογικό πάρκο», που περιλαμβάνει το χώρο της παλαιοχριστιανικής του φρουρίου, το Αρχαίο Θέατρο Ο καθένας από τους παραπάνω ιστορικούς τόπους, προβάλλεται και λειτουργεί ως αναπόσπαστο τμήμα του συνόλου, ενώ παράλληλα αναδεικνύει και ολοκληρώνει το σύνολο της περιοχής Φρουρίου.

Στη γύρω περιοχή δημιουργείται ένα πλέγμα υπαίθριων χώρων σε συνδυασμό με ένα σύνολο από δραστηριότητες (πολιτιστικές, αναψυχής, κοινωνικές κλπ). Τέλος, με τον επανασχεδιασμό του πάρκου στον Άγιο Αχίλλειο και με την πλαισίωση όλου του Λόφου με αστικό και κοινωνικό εξοπλισμό σε συνάρτηση με τις υπόλοιπες πολιτιστικές δραστηριότητες, προβάλλεται ο ρόλος της περιοχής που αποτελεί το μεταβατικό κόμβο προς το ποτάμι, το Αλκαζάρ και το Ήλσος.

Με την απομάκρυνση των λειτουργιών του χονδρεμπορίου από την περιοχή Λαχαναγοράς, δηλαδή του Φρουρίου, απελευθερώνονται 4.250 τ.μ. Με τον τρόπο αυτό, εκτός του ότι αποσυμφορείται η περιοχή, προκύπτουν πολλοί κενοί ωφέλιμοι χώροι, οι οποίοι προτείνεται να φιλοξενήσουν χρήσεις, η απουσία των οποίων είναι

αισθητή στις γύρω γειτονιές, όπως χώροι πολιτιστικών δραστηριοτήτων και αναψυχής, μονάδες λιανικού εμπορίου (καθημερινό, ευκαιριακό, σπάνιο). Επίσης καθιερώνονται χρήσεις που σχετίζονται με την ιστορικότητα της περιοχής, όπως εκθεσιακοί χώροι, βιβλιοπωλεία, ειδικά καταστήματα κλπ. Οι προτάσεις γίνονται ανά κτίσμα και υιοθετούνται κανονιστικοί όροι δόμησης με βάση το Ν. 947.

Σχετικά με το κτιριακό δυναμικό της περιοχής και την τυπολογία του, διατυπώνεται και θεσμοθετείται ενιαία πολεοδομική και αισθητική αντιμετώπιση των κελυφών, με γνώμονα το σεβασμό στον περιβάλλοντα αστικό χώρο και πιο συγκεκριμένα, στο ειδικό ιστορικό του βάρος και στη μορφολογία του. Παράλληλα, διατηρούνται οι περιοριστικοί όροι δόμησης και καθιερώνεται σταθερός συντελεστής δόμησης 1 για όλη την περιοχή, ταυτόχρονα με τη απόφαση έγκρισης και μελέτης.

Δεύτερη σημειακή επέμβαση. Κέντρο:

Δημιουργία πλέγματος πεζοδρόμων. Πεζοδρομήσεις α, β και γ φάσης, σύνδεση με την περιοχή Φρουρίου. Ειδική διαμόρφωση πεζοδρόμων και χώρων. Καθιέρωση δακτυλίων και νέες ρυθμίσεις κυκλοφορίας - στάθμευσης. Η επιλογή των δρόμων για τη δημιουργία του πλέγματος πεζοδρόμων προέκυψε μετά από συγκεκριμένη μελέτη και τη συνεργασία που είχε η ομάδα του ερευνητικού προγράμματος με την ομάδα κυκλοφοριακού.

Στο πλέγμα αυτό, σε πρώτη φάση, καθορίστηκαν οι βασικοί άξονες: πολιτιστικός, εμπορικός, διοικητικός, αθλητικός και στη συνέχεια, συγκεκριμενοποιήθηκαν οι οδοί που πεζοδρομούνται. Το πλέγμα είναι σε θέση να παίξει εξ ίσου πρωταρχικό ρόλο με το ευρύτερο οδικό δίκτυο.

Τα δύο οικοσυστήματα μελετώνται παράλληλα και σε συνδυασμό, χωρίς να αποκλείεται να έχουν κοινά σημεία, αλλά και μια αυτοτέλεια που θα τους εξασφαλίζει ομαλή λειτουργία. Παράλληλα, το πλέγμα πεζοδρόμων είναι δυνατό και πρέπει να συνδυαστεί με τις υπόλοιπες εγκαταστάσεις και τα δίκτυα μέσα στην πόλη (δίκτυα πρασίνου, πλατείες, σχολεία, άξονες κίνησης κλπ).

Το προτεινόμενο πλέγμα πεζοδρόμων συνδέει δύο βασικούς πόλους ανάπτυξης του οικισμού, την «κουλτούρα» και το «εμπόριο», γι' αυτό και ιεραρχείται με κάποιους άξονες-πεζοδρόμους που φορτίζουν σημασιολογικά, αλλά και λειτουργικά, σύμφωνα με το νέο αυτό καθορισμό.

Το εμπορικό κέντρο οργανώνεται γύρω από τους νέους βασικούς άξονες-πεζοδρόμους: Η οδός Παπαναστασίου ορίζεται ως διοικητικός άξονας (Δημαρχείο, Νομαρχία κλπ) η οδός Ρούσβελτ ορίζεται ως εμπορικο-πολιτιστικός άξονας, η οδός Κούμα παραμένει βασικός εμπορικός δρόμος-άξονας.

Με τις νέες οδούς-άξονες Παπαναστασίου και Ρούζβελτ, συνδέονται οργανικά το νότιο περιαστικό πράσινο (Μεζούρλου) και η περιοχή του νέου Πανεπιστημίου, με τη βόρεια κεντρική περιοχή περιβαλλοντικής κουλτούρας και αναψυχής μέσω του εμπορικού τμήματος του οικισμού, δηλαδή οργανώνεται ο ευρύτερος αστικός χώρος του οικισμού γύρω από το δίπολο (κουλτούρα / περιβάλλον-εμπόριο).

Τέλος, στην επόμενη φάση πεζοδρόμησης θα συνδεθεί το αρχαίο θέατρο με την όχθη του ποταμού, κατά την επέκταση της οδού Βενιζέλου (νότιο άκρο περιοχής εξυγίανσης). Ήδη έχει υλοποιηθεί.

Ο σχεδιασμός των πεζοδρόμων συνοδεύεται από αρχιτεκτονική μελέτη τοπίου του περιβάλλοντος φυσικού χώρου, καθώς και ειδικότερη αρχιτεκτονική μελέτη του αστικού διακόσμου. Σε αυτό το σχεδιασμό δόθηκε η ανθρώπινη κλίμακα, έτσι ώστε όλα τα προτεινόμενα νέα στοιχεία του αστικού διακόσμου να αποκτούν σημασία για τον κάτοικο-περιαστικό, και να τα θεωρεί γνώριμες του μορφές.

Οι φυτεύσεις του χώρου περιλαμβάνουν λιτές επεμβάσεις με κατάλληλα φυτικά είδη για την περιοχή, τονίζουν τους άξονες ή τον ειδικό εξοπλισμό ή απλά δημιουργούν φυσικό καλαίσθητο περιβάλλον. Έτσι γίνεται επιλογή φυτικών ειδών (π.χ. ύψος, μορφή, σκιά κλπ) ανάλογα με το επιθυμητό σχεδιαστικό αποτέλεσμα (π.χ. καθιστικά, σκιάδια, βρύσες, τηλεφωνικοί θάλαμοι, πινακίδες ενημέρωσης κλπ).

Οι μεγαλύτεροι χώροι ξεκούρασης επιλέγονται σε περιοχές που γειτνιάζουν με τα μνημεία, με θέα σε άξονες δραστηριοτήτων.

3. Η έννοια του Δημόσιου χώρου και η συνεισφορά του εγχειρήματος αυτού στις σημερινές τάσεις του αστικού σχεδιασμού και διακόσμου

α. Η πρώτη είναι αυτή που περιγράφεται από τον κ. Γεωργουσόπουλο («Ο Τόνος του Πνεύματος»),

β. η δεύτερη αφορά στις αναφορές από την πόλη του Graz και την Κοπεγχάγη για τη Λάρισα στο πλαίσιο ανταλλαγών και

γ. η δική μας συνεισφορά 20 χρόνια μετά έγκειται:

1. στην αποκάλυψη του αρχαίου θεάτρου και σε κατεδάφιση πολυκατοικιών.
2. στην δημιουργία πλέγματος πεζοδρόμων με ανάδειξη των κοινοχρήστων και δημοσίων χώρων και στην έννοια του αρχαιολογικού πάρκου.
3. στη σύνδεση βασικών κοινόχρηστων χώρων και ιστορικών τόπων.
4. στην ένταξη του Πηνειού στον ιστό της Λάρισας. και τέλος
5. στην αναμόρφωση και εικόνα της πόλης και του κέντρου, όπως προαναφέραμε νωρίτερα και τέλος
6. στην ανάδειξη και ένταξη των Δημοσίων κτιρίων στον ιστό της πόλης, τη λειτουργία και την εικόνα της.

Εάν, σήμερα η Λάρισα αποτελεί ένα παράδειγμα αστικής πόλης, με ανθρώπινο πρόσωπο και πολιτισμική εικόνα, από την άλλη αποτελεί παρελθόν η άποψη του Δοξιάδη «ότι η Λάρισα αποτελεί το χειρότερο παράδειγμα πόλης». Σήμερα, η αναγνώριση του φυσικού περιβάλλοντος, Πηνειός, ζώνη πλημμυρών, αρχαιολογικοί χώροι, σύγχρονος χώρος, μέσα στον αστικό χώρο και η ενσωμάτωσή τους στις δραστηριότητες και στο δίκτυο υπαίθριων χώρων είναι πραγματικότητα.

Μέσα από μία συστηματική ανάδειξη του συνόλου του αρχαιολογικού χώρου και των ιστορικών στοιχείων της, κρυμμένα και υποβαθμισμένα μέσα στον αστικό ιστό, είναι τα στοιχεία που αναδείξαμε και εκφράζουν την πολιτισμική συνέχεια της τοπικής κοι-νωνίας, την αλληλεγγύη των πολιτών και συμβάλλουν στη συλλογική μνήμη των πόλεων.

Το πλέγμα των δημόσιων υπαίθριων χώρων αυξήθηκε και ενοποιήθηκε ως εργαλείο αναβάθμισης της ποιότητας ζωής, για την αποκατάσταση του κατακερματισμένου αστικού χώρου, την ενδυνάμωση της κοινωνικότητας και παραγωγικής συνοχής, την αναζωογόνηση της πολιτισμικής δημιουργίας και την καλλιέργεια (μακροπρόθεσμα) μιας νέας αστικής συνείδησης των πολιτών.

ε. Η συμβολή σήμερα των Ο.Τ.Α. στην διαχείριση και αναγέννηση του αστικού χώρου θα έλεγα ότι είναι ελάχιστη μέχρι ανύπαρκτη

Σήμερα, οι πόλεις μας αλλάζουν με γρήγορους ρυθμούς.

Οι νομοθετικές ρυθμίσεις μέσω Ε.Ε. και οι χρηματοδοτήσεις προπορεύονται

α. του σχεδιασμού, ενός σχεδιασμού που θα πρέπει να προκύπτει μέσα από ένα γενικό προβληματισμό για την πόλη

β. της εμπειρίας και υλοποίησης κατάλληλων μηχανισμών συγκρότησης φορέων ελέγχου / επίβλεψης / διαχείρισης των μελετών

γ. Ο «τόπος» δομείται κάτω από την πίεση «μη χαθούν τα κονδύλια» θα έλεγα «άναρχα» για μια άλλη φορά ακόμα και κερδοσκοπικά.

δ. Οι μηχανισμοί μελέτης / επίβλεψης / διαχείρισης των Δήμων αδυνατούν να προσεγγίσουν τα ζητήματα. Τεχνικές υπηρεσίες ανύπαρκτες ή εν μέρει ακατάλληλα πλαισιωμένες, η πολιτική σκοπιμότητα των εκπροσώπων και ιδιαίτερα η έλλειψη ενός οράματος και σωστού σχεδιασμού είναι τα βασικά ελλείμματα και τέλος

ε. Η έλλειψη σωστής χρηματοδότησης και λειτουργίας.

Τα «έργα» γίνονται αντικείμενο οικονομικής διαπραγμάτευσης ανάμεσα σε ΟΤΑ και αναγκών ενώ η ποιότητα και η αισθητική έχουν τον τελευταίο λόγο. Θέμα τύχης είναι ίσως η απόδοση ενός «σωστού έργου».

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση κατάλληλων μηχανισμών, η συγκρότηση φορέων (εξειδικευμένου) που θα «πλαισιώνουν» και «κινούν» την διαδικασία επίβλεψης / απόδοσης των δημοσίων έργων και υπαίθριων χώρων, που θα συμβάλλουν σ' ένα συμμετοχικό σχεδιασμό, βασισμένο σε κανόνες και συναινέσεις, ίσως συνιστούν εργαλεία επίτευξης μιας καλύτερης πολιτικής και στόχων.

Αλλά και η απουσία κριτικού διαλόγου και ενημέρωσης μεταξύ των πολιτών για τα ζητήματα της Πόλης, οδηγούν αναπόφευκτα στην απαξίωσή τους, με αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα του δημόσιου χώρου και της καθημερινής ζωής.

Πριν 20 χρόνια, οι ευρωπαϊκές πόλεις, μετά από μια εμπειρία 100 χρόνων πολεοδομίας (ενώ η δικιά μας αρχίζει από το 80 και μετά) θεώρησαν ότι η μετεξέλιξη και αναμόρφωση της πόλης περνά μέσα από τη θεωρία και την πρακτική, δηλαδή το δημόσιο χώρο, δηλαδή ότι ο χώρος γίνεται η προβολή των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων.

Εάν η Αρχιτεκτονική είναι η «ποιητική του χώρου», η πολεοδομία είναι ο Πλάστης της κοινωνικότητας και του πολιτισμού του χώρου.

Ο πολεοδόμος καλείται και προκαλείται να εκφράσει αυτό που η κοινωνία εκπροσωπεί την δεδομένη στιγμή αλλά και επιθυμεί και αντιλαμβάνεται ως όνειρο του αύριο. Μια νέα αντίληψη της πόλης που με τα σύμβολά της και την έννοιά της προσδιορίζει τη μελλοντική ταυτότητά της, τη φυσιογνωμία της, την εικόνα μιας πόλης πιο ανθρώπινης, πιο ορθολογιστικής, πιο λειτουργικής και πολιτισμικής.

Επίλογος

Ως επίλογο θα έλεγα ότι μετά από 20 χρόνια εμπειρίας χρειάζεται ένα ενιαίο θεσμικό εργαλείο απλό, αναθεωρητικό, που να μπορεί να λαμβάνει υπόψη του:

i) την έννοια της συμπαγούς πόλης

ii) τον Καλλικράτη

iii) τις νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που πάντοτε προηγούνται του θεσμικού πλαισίου.

Τέσσερις προσωπικές εκτιμήσεις που είναι προϊόν της μακροχρόνιας εμπειρίας μου.

Πρώτη εκτίμηση, σε κάθε επέμβαση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι επικρατούσες «τοπικές δυνάμεις». Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι «τοπικές ανταγωνιστικές δυνάμεις και η σχέση τους με τις δυνάμεις της κεντρικής εξουσίας!».

Σήμερα υπάρχει μια μεγαλύτερη κοινωνική αντιπαράθεση-ανομία, ενώ το 1990 που ολοκληρώθηκε η μελέτη δεν υπήρχαν αυτές οι κοινωνικές εντάσεις.

Δεύτερη εκτίμηση, ο τρόπος διαβίωσης (*les modes de vies*). Η κάθε επέμβαση, πρέπει να συμβολίζει και να αρθρώνεται με τις τοπικές παραγωγικές δυνάμεις. Δηλαδή, ο ρόλος του προγράμματος θα πρέπει να είναι προϊόν εκ των προτέρων κοινωνικής συναίνεσης.

Στη Λάρισα παρακάμφθηκαν οι διαφωνίες, λόγω της παρουσίασης του προγράμματος σε λαϊκές συνελεύσεις και υπήρχε συναίνεση.

Θεωρώ ότι, τις αστικές αναπλάσεις δεν πρέπει να τις αντιλαμβανόμαστε μόνο ως πολιτική, ούτε ως μια «πράξη» αστικής επέμβασης, αλλά ως ένα «αντικείμενο επέμβασης» που εμπεριέχει κυρίως κοινό, συστήματα αξιών και συστήματα συμμετοχικής δημιουργικότητας.

Σήμερα δεν έχουμε πια την ίδια κοινωνική συνοχή, έχουμε μεγάλες πολιτισμικές και κοινωνικές διαφορές.

Δεν έχουμε μόνο τον αστικό δημόσιο χώρο, με την έννοια της ποιότητας και αστικής συνεκτικότητας, έχουμε και το κέλυφος με την έννοια ότι εντός των κελυφών θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται η ανάμειξη των κοινωνικών ομάδων (βλ. Γαλλία).

Τρίτη εκτίμηση: Το «αστικό» όραμα (νέο-μπουζουάρ) των παρεμβάσεων, δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται από τον ρασιοναλισμό και τον υπερμετρο-φουξοναλισμό.

Οι νέες παρεμβάσεις, όποιες μορφής και εάν είναι δεν πρέπει να δημιουργούν νέες κοινωνικές ομάδες, νέα status, πρέπει να είναι πιο ευέλικτες, να λαμβάνουν υπόψη τους τις τοπικές συνθήκες συμπεριφοράς, διαβίωσης. Να εναρμονίζονται όσο το δυνατόν με τις τοπικές κοινωνίες με τα τοπικά χαρακτηριστικά;

Τέταρτη εκτίμηση: Η πολυνομία

- Λιγότερη πολυπλοκότητα (Βλ. 2508/99 και αρ. 4 του ΓΟΚ 1577).
- Απλοποίηση του σχεδιασμού και λιγότερο χρονοβόρες διαδικασίες στις εγκρίσεις των περιβαλλοντικών θεμάτων.
- Η συγκρότηση και η λειτουργία φορέων ανάπλασης αποδείχθηκαν πολύπλοκες και άκαμπτες.
- Ο σχεδιασμός πρέπει να είναι ευέλικτος, προσαρμοστικός και αναθεωρητικός για να μπορεί να προλαμβάνει τις διάφορες κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις, με την έννοια αυτή και οι αποφάσεις των ανωτέρων οργάνων πρέπει να είναι σύντομες σε χρονική διάρκεια και να προσαρμόζονται στις «συνθήκες των καιρών».

Το άρθρο αποτελεί ομιλία από την Ημερίδα «Αστικές Αναπλάσεις» που διοργάνωσε η Επιστημονική Εταιρεία Πολεοδομικού και Χωροταξικού Δικαίου στην Αθήνα, στις 5 Μαΐου 2011.

Νόμος και Φύση

Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη
<https://nomosphysics.org.gr>
